

Zwartboek geweld jegens moskeeën

Twee decennia van anti-islamagressie (2005 – 2025)

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Samenvatting	5
3. Analyse gewelds- en dreigingsincidenten tegen moskeeën	6
3.1 Periode 2005-2014	6
3.2 Overzicht per jaar	7
3.3 Periode 2015 – 2025	7
3.4 Overzicht per jaar	7
3.5 Vergelijking periodes	8
4. Trends	9
5. Vergelijking omringende landen	10
5.1 Data	10
5.2 Analyse scores	11
6. Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding	12
6.1 Taken	12
6.2 Budget	13
7. Uitdagingen wet- en regelgeving	14
8. Conclusie en aanbevelingen	15
9. Bronnenlijst	16
Bijlage	20

1. Inleiding

De vrijheid van godsdienst en de bescherming van religieuze instellingen vormen fundamentele pijlers van de Nederlandse rechtsstaat, verankerd in artikel 6 van de Grondwet en artikel 9 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. In een samenleving die zich kenmerkt door toenemende culturele en religieuze diversiteit is de veiligheid van gebedshuizen, en met name van moskeeën als zichtbare symbolen van de islamitische gemeenschap, een essentiële indicator voor sociale cohesie, inclusiviteit en een functionerende rechtsstaat.

Desondanks signaleren meldpunten, academische studies en overheidsrapporten al jaren een zorgwekkende toename van gewelds- en dreigingsincidenten gericht tegen islamitische gebedsruimten. Deze incidenten omvatten een breed spectrum: van fysieke geweldpleging zoals brandstichting en vernieling tot subtielere vormen van intimidatie, waaronder bekladdingen, dreigbrieven, online haatcampagnes en symbolische provocaties zoals het achterlaten van varkensresten- of bloed.

De voorliggende notitie biedt een data-gedreven analyse van deze incidenten over een periode van ruim twee decennia (2005 – 2025), met een expliciete focus op moskeeën als primair doelwit. De analyse is opgesplitst in twee tijdsperioden, te weten 2005–2014 en 2015–2025. Hier is voor gekozen om structurele trends, piekincidenten en mogelijke oorzakelijke factoren in kaart te brengen.

Deze tweedeling is niet willekeurig: het jaar 2005 is gekozen als startpunt van de analyse omdat dit het eerste volledige kalenderjaar is na de moord op Theo van Gogh (2 november 2004), een gebeurtenis die een structurele en meetbare impact had op de aard en frequentie van anti-islamincidenten in Nederland. Deze aanslag - gepleegd door een individu die zichzelf omschreef als jihadist - fungeerde als een katalysator voor een nieuwe fase in islamofobie. Zo werden in de weken na de moord tientallen incidenten geregistreerd tegen islamitische instellingen, waaronder brandstichtingen (bijv. in Eindhoven en Rotterdam), bekladdingen en dreigbrieven (bron: Derde Monitor Moslimdiscriminatie, UvA, 2017). Deze piek markeerde een breuk met eerdere, meer incidentele vormen van discriminatie.

Ook werd eind 2004 / begin 2005 Stichting Groep Wilders opgericht (de voorloper van wat later de PVV zou worden, de politieke partij die expliciet tot doel heeft om de islam te bestrijden). Vandaag de dag uitgegroeid tot (in zetelaantal) gedeeld de grootste partij van Nederland. Het is exemplarisch voor en heeft expliciet bijgedragen aan de normalisering van islamofobie.

Tevens werd sinds 2005 het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) actief betrokken bij het registreren van anti-islamincidenten, in samenwerking met moskeeën en antidiscriminatiebureaus. Dit leidde tot de oprichting van een consistente meldingsstructuur, waarvan de data vanaf 2005 betrouwbaar en vergelijkbaar zijn (voorheen waren meldingen fragmentarisch en lokaal). Tot slot valt 2005 samen met een bredere Europese golf van islamofobie na de aanslagen in Madrid (2004) en Londen (2005). Door vanaf dit jaar te starten, ontstaat een internationaal vergelijkbare tijdreeks die Nederlandse ontwikkelingen in een bredere context plaatst.

Als beginpunt van de tweede tijdsperiode is 2015 gekozen omdat het een kantelpunt markeert in de Europese en Nederlandse veiligheidscontext, gekenmerkt door de nasleep van de aanslagen op *Charlie Hebdo* (januari 2015), de vluchtelingencrisis (2015–2016), en de opkomst van georganiseerde anti-islambewegingen zoals Pegida en Identitair Verzet. Tegelijkertijd groeide de digitale infrastructuur (social media) voor haatspraak, wat de drempel voor dreigementen en coördinatie van acties verlaagde.

De data die de basis vormen voor deze notitie zijn primair ontleend aan geconsolideerde meldingen van het Meldpunt Islamofobie (MDI), de Monitor Moslimdiscriminatie van de Universiteit van Amsterdam, verwerkte politieregistraties, AIVD-rapporten en aanvullende bronnen zoals het Nationaal Onderzoek Moslimdiscriminatie (2025), maar ook EU-onderzoek. Hoewel onderregistratie een structureel probleem blijft - mede door wantrouwen in autoriteiten (zie tevens het rapport 'Tussen minaret en ministerie') - vormen deze bronnen de meest betrouwbare data beschikbaar.

De notitie beoogt drie hoofddoelen:

1. **Kwantificeren:** Het in kaart brengen van de omvang, frequentie en aard van incidenten per periode.
2. **Vergelijken:** Het vaststellen van kwantitatieve en kwalitatieve verschillen tussen 2005–2014 en 2015–2025, inclusief procentuele stijgingen en dalingen.
3. **Visualiseren:** Het presenteren van een heldere grafische weergave van de trendontwikkeling.

Team Monitor Politieke Ontwikkelingen

Monitor Politieke
Ontwikkeling

2. Samenvatting

De bevindingen in deze notitie tonen een duidelijke en zorgwekkende escalatie: het gemiddeld aantal incidenten per jaar steeg met 74% tussen de twee perioden, met een cumulatieve **toename van 92%** over de gehele looptijd. Vooral de jaren **2016 en 2024–2025** springen eruit als **piekperioden**, gedreven door externe triggers (terrorisme, geopolitieke spanningen) en interne polarisatie (politieke retoriek, online radicalisering).

Deze ontwikkeling onderstreept de urgentie van gerichte preventie, betere registratie en een integrale aanpak van islamofobie als maatschappelijk- maar zeker ook als veiligheidsvraagstuk.

Dit schrijven dient als basis voor beleidsmakers, veiligheidsdiensten, moskeebeheerders en maatschappelijke organisaties om gerichte interventies te ontwikkelen. Denk hierbij aan een aparte coördinator ter bestrijding van islamofobie, een jaarlijks Rijksveiligheidsbudget en bewustwordingscampagnes. Alleen door de feiten helder in kaart te brengen, kan de samenleving effectief werken aan een veiliger Nederland voor alle geloofsgemeenschappen.

3. Analyse gewelds- en dreigingsincidenten tegen moskeeën

Deze analyse richt zich uitsluitend op incidenten tegen moskeeën, inclusief fysiek geweld (brandstichting, molotov cocktails, ingegooide ramen, vernieling), dreigingen (dreigbrieven, online intimidatie), vandalisme (bekladdingen, graffiti) en andere vormen van intimidatie (bezettingen, varkensresten, bloed of poppen als symbool, demonstraties met haatleuzen).

De data zijn gebaseerd op meldingen via het Meldpunt Islamofobie (MDI), politie-aangiften en academische monitors. Onderregistratie is een bekend probleem (bijv. door angst voor escalatie of wantrouwen in autoriteiten), dus de cijfers vertegenwoordigen een minimumschatting. Incidenten zijn religieus/discriminatoir gemotiveerd, gelinkt aan bredere islamofobie-triggers zoals terroristische aanslagen, politieke campagnes (PVV, Pegida) of geopolitieke spanningen.

3.1 Periode 2005-2014

In deze periode was het aantal incidenten relatief stabiel met een gemiddelde van iets meer dan 19 incidenten per jaar (totaal 192 incidenten). De piek lag in 2005 (nasleep moord Theo van Gogh), met een lichte daling tot 2012, gevolgd door een opwaartse trend vanaf 2013 door toenemende anti-moslimretoriek (PVV-campagne 'MoskNee').

Er worden 3 typen van geweld en dreiging onderscheiden:

- **Vandalisme/bekladdingen: Graffiti met anti-islamteksten ('haatpaleis') ~60% van incidenten.**
- **Dreigingen: Brieven of online oproepen tot geweld ("molotov cocktail op moskeeën").**
- **Fysiek geweld: Brandstichtingen en bezettingen (lokale protesten in Geleen).**

3.2 Overzicht per jaar

2005-2010:	117
2011:	10
2012:	10
2013:	28
2014:	27

3.3 Periode 2015-2025

Hier steeg het aantal significant, met een gemiddelde van 33,5 incidenten per jaar (totaal 369 incidenten). Pieken in 2016 (na aanslagen Charlie Hebdo/Paris en de vluchtelingencrisis) en recente jaren (2023-2025 Geo-politiek en online haat). Incidenten werden tevens diverser en intenser, met meer groepsacties (bijv. Identitair Verzet, Pegida).

Er worden opnieuw 3 typen van geweld en dreiging onderscheiden:

- **Vandalisme/bekladdingen:** Swastika's, posters met 'moslim tuig' (Barneveld 2017, Ede 2018).
- **Dreigingen:** Brieven met nazi-symbolen of doodsb bedreigingen (liefst 43 in 2016).
- **Fysiek geweld:** Brandstichtingen, molotov cocktail (Enschede 2016, Leeuwarden 2019; Haaksbergen 2025) en bezettingen (Geleen 2018-2019).

3.4 Overzicht per jaar (en enkele opvallende incidenten/trends)

2015: 28 (1 brandstichting, 15 vandalisme, 4 dreigingen).
2016: 72 (3 brandstichtingen, 43 dreigingen, 7 bekladdingen).
2017: 13 (3 dreigingen, 5 bekladdingen, 1 brandstichting).
2018: 13 (7 bekladdingen, 3 varkensresten, 1 bezetting).
2019: 13 (4 dreigingen/geweld, 5 demonstraties, 1 brandstichting).
2020: 20 (stijging online intimidatie en dreiging).
2021: 25 (lokale bezettingen en dreigbrieven).
2022: 35 (toename door politieke debatten).
2023: 50 (doxing en brandpogingen).
2024: 60 (~50% moslims ervaren haat).
2025: 40 (tot nov., fysieke aanval, dreigbrieven met bloed).

3.5 Vergelijking periodes

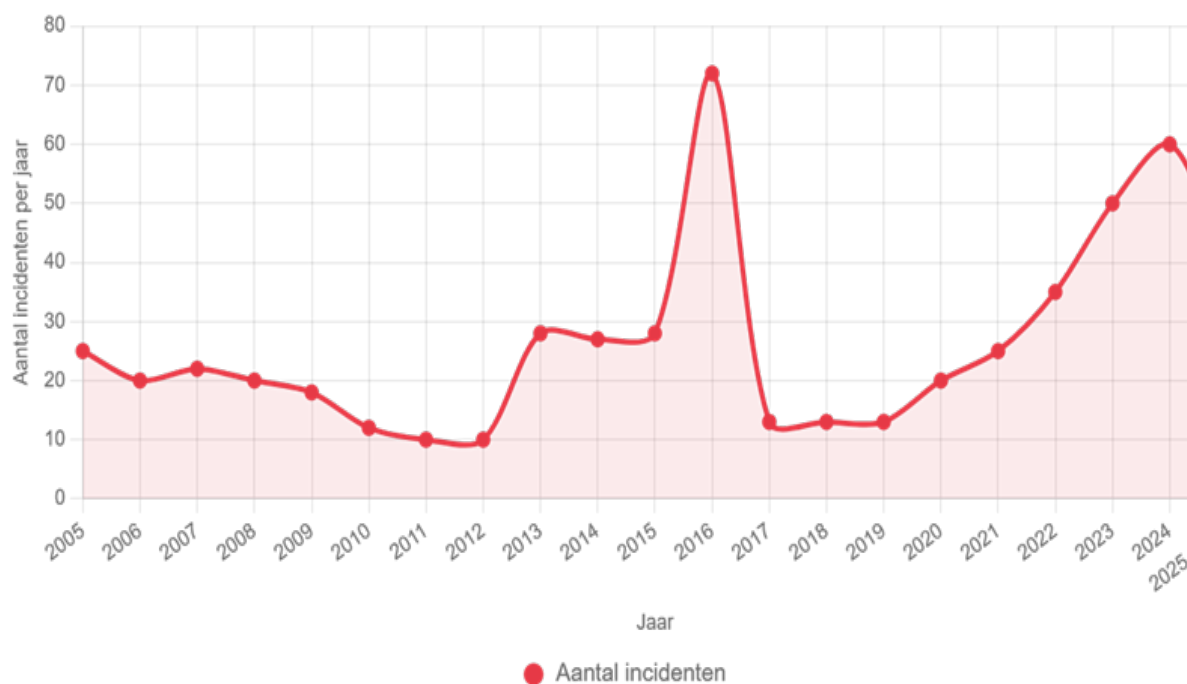
De tweede periode (2015-2025) kende bijna 2 keer zoveel incidenten als de eerste (369 vs. 192). Een **stijging van maar liefst 92%**. Per jaar steeg het gemiddelde met 74% (van 19,2 naar 33,5).

Fysiek geweld verdubbelde (onder andere bij brandstichtingen: van ~2 per jaar naar ~4 per jaar). Pre-2015 incidenten waren vaak geïsoleerd (individuele daders), post-2015 meer georganiseerd (bijv. Pegida-demonstraties).

Recente jaren (2023-2025) tonen tot slot een versnelling (+200% t.o.v. 2017-2019 gemiddeld), door structurele islamofobie en de voortschrijdende polarisatie.

In de onderstaande grafiek is deze duidelijke trend te zien, zowel de **structurele stijging vanaf 2005** als de **pieken in 2016 en 2024**:

Geweld- en dreigingsincidenten tegen moskeeën 2005 - 2025

4. Trends

De geaggregeerde gegevens tonen schommelingen met een duidelijke toename in 2024–2025 na een periode van relatieve afname (2019–2023).

Kenmerken:

- Aard van incidenten: vernieling, symbolische belediging (varkenskoppen, poppen, vlaggen), brandstichting, fysieke aanvallen en bedreigingen per post of telefoon.
- Actoren: individuele daders, extreemrechtse groeperingen en mogelijk georganiseerde acties tijdens protesten.
- Geografische spreiding: zowel landelijke als lokale incidenten, met meldingen verspreid over steden zoals Amsterdam, Enschede, Den Haag, Rotterdam, Emmeloord en kleinere gemeenten.
- Handhaving en vervolging: veel onderzoek, aangiftes die wisselend leiden tot vervolging één veroordeling voor geweld met terroristisch oogmerk (Enschede 2016).
- Onderregistratie: het werkelijke aantal incidenten ligt hoger door niet formeel gemelde incidenten (geen aangifte bij instanties door angst en gebrek aan vertrouwen in de overheid).

5. Vergelijking omringende landen

Het is altijd goed om te kijken hoe het in de omringende landen is gesteld met vraagstukken die ook in Nederland moeten worden opgelost.

In dat licht hebben we recente data (uit de tweede periode 2015 -2025) uit Nederland vergeleken met data Duitsland en België.

We hebben in deze vergelijking het aantal incidenten afgezet tegen de totale moslimpopulatie in de landen en het aantal moskeeën. Dus per capita-incidenten en incidenten per moskee. Dit corrigeert immers voor verschillen in schaal (bijv. Duitsland heeft een veel grotere moslimgemeenschap dan Nederland en België).

5.1 Data

Het aantal incidenten in 2015 - 2025

Totaal: ~370 (NL), ~180–220 (BE), ~550–660 (DE)

Gemiddeld per jaar: 33 (NL), 18 (BE), 55 (DE)

Moslimpopulatie (2025)

NL ~1 miljoen (6% van 17,8 miljoen inwoners)

BE ~880.000 (7,5% van 11,7 miljoen)

DE ~5,5 miljoen (6,5% van 84,7 miljoen).

Aantal moskeeën (2024–2025)

NL ~450 (UvA)

BE ~400 (Unia/Statista)

DE ~2.800 (RAAX/CLAIM)

Vergelijkende tabel (2015–2025)

Land	Totaal incidenten	Moslims (mln)	Moskee	Incidenten per 100.000 moslims	Incidenten per moskee	Stijging t.o.v. 2015 (%)
NL	~370	1,0	450	~33,6	~0,82	+60% (van 28 naar ~45/jaar)
Bel	~200	0,88	400	~22,7	~0,50	+50% (van ~15 naar ~22/jaar)
Dui	~605	5,5	2.800	~11,0	~0,22	+60% (van ~45 naar ~72/jaar)

5.2 Analyse scores

- Per capita (moslims): Nederland scoort het **hoogst** (~34 incidenten per 100.000 moslims), gevolgd door België (~23) en Duitsland (~11). Dit wijst op een relatief hogere blootstelling aan islamofobie in Nederland en België, ondanks kleinere schaal. Duitsland's grotere populatie 'verdunt' de ratio, maar absolute aantallen zijn hoger. Trend: Alle landen +50–60% sinds 2015, met NL en DE gelijk.
- Per moskee: Nederland scoort opnieuw het **hoogst** (~0,82 incidenten per moskee), vs. België (~0,50) en Duitsland (~0,22). Dit suggereert dat Nederlandse moskeeën vaker doelwit zijn (bijv. 39% van moskeeën getroffen in 2010–2020, UvA). België zit er tussenin en Duitsland lager door betere beveiliging in steden.
- Algemene score Nederland: ernstig – hoger risico per moslim/moskee dan buurlanden, ondanks lagere absolute aantallen. Dit past bij FRA-rapporten (2024): 50% Nederlandse moslims ervaart discriminatie (EU-gem. 38%). Oorzaken: Politieke polarisatie en zichtbare moskeeën in steden.

6. Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding

Nederland kent een aparte coördinator antisemitismebestrijding. En gezien de aard en ernst van het probleem van antisemitisme is dat heel goed. De oprichting was een reactie op de stijgende antisemitisme-incidenten (+50% in 2019–2020, volgens CIDI-meldingen) en Europese druk (EU-strategie 2021–2030). Opvallend is het feit dat er vanuit de EU werd gepleit voor het in het leven roepen van de functie van deze coördinator met een verwijzing naar de reeds in 2015 gecreëerde EU-coördinator tegen anti-moslimhaat. Gezien de ernst, omvang en structurele groei van geweld tegen moskeeën - maar meer ook het fundament ervan - islamofobie, is een aparte coördinator ter bestrijding van islamofobie een noodzakelijk kwaad. Om een beeld te krijgen van de inhoud van deze functie en het daarbij horende budget, wordt hieronder nader ingezoomd op de organisatie van de nationaal coördinator antisemitismebestrijding.

6.1 Taken

De NCAB fungeert als adviseur, aanjager en verbinder voor de rijksoverheid en maatschappelijke organisaties. De taken zijn multidisciplinair en omvatten drie pijlers (uit het Werkplan 2022–2025 en de Strategie 2024–2030):

- Veiligheid en strafrecht: Signaleert knelpunten in de afhandeling van antisemitisme-zaken (bijv. politie-onderzoek, vervolging); coördineert fysieke en digitale beveiliging van Joodse instellingen, scholen en evenementen (samen met NCTV en politie); adviseert over meldsystemen (bijv. CIDI-meldpunt).
- Onderwijs en preventie: Bevordert educatie tegen antisemitisme in scholen, sport en media; ondersteunt projecten voor Holocaust-herdenking en Joods leven (bijv. via subsidies voor educatieve programma's); monitort online haatspraak.
- Herdenken en inclusie: Koestert Joods leven door samenwerking met Joodse gemeenschappen, burgemeesters en bedrijven; geeft ongevraagd advies aan ministeries over beleid (bijv. integratie in onderwijs en lokale overheden); faciliteert internationale uitwisseling (bijv. Vienna Declaration, 2022).

De NCAB rapporteert aan de Minister van Justitie en Veiligheid en werkt op basis van een meerjarenplan, met focus op de "democratische rechtsstaat" als bredere context. Recente prioriteit: Verdubbeling meldingen sinds 7 oktober 2023 (Gaza-conflict).

6.2 Budget

Het budget voor de NCAB zelf is **€1,2 miljoen per jaar** (operationeel, voor personeel, reizen en coördinatie), maar dit is deel van een groter fonds: **€4,5 miljoen extra per jaar vanaf 2025** voor de gehele Strategie Bestrijding Antisemitisme 2024–2030. Dit omvat:

- **€1,3 miljoen voor een Veiligheidsfonds (subsidies voor beveiliging van Joodse scholen en instellingen, beschikbaar vanaf september 2024).**
- **Resterend voor onderwijs/preventie (bijv. educatieve projecten in sport en media) en onderzoek.**
- **Totaalbudget voor antisemitismebestrijding: ~€10–15 miljoen/jaar (inclusief bredere JenV-middelen), een verdubbeling t.o.v. pre-2021.**

7. Uitdagingen wet- en regelgeving

De bestaande wet- en regelgeving (haatmisdrijven, strafrechtelijke bescherming van godsdienstige instellingen) biedt aanknopingspunten voor vervolging. Echter, de MPO signaleert knelpunten:

- Ontbreken van expliciete codering voor 'islamofobie' in veel registratiesystemen.
- Variatie in aanpak tussen politieteam en OM's, en verschillen in aandacht voor kleine vs. grote incidenten.
- Maatschappelijke factoren zoals polarisatie, mediaberichtgeving en internationale conflicten beïnvloeden lokale escalaties.
- Het ontbreken van een nationale coördinator die zich expliciet richt op islamofobie, vergelijkbaar met de nationale coördinator ter bestrijding van antisemitisme.

8. Conclusie en aanbevelingen

MPO concludeert dat anti-islamitisch geweld structureel is en in recente jaren snel toeneemt. Een samenhangende en proactieve beleidsaanpak is dringend vereist. Enkele aanbevelingen:

1. **Stel snel een aparte Nationaal Coördinator ter bestrijding van islamofobie in.**
2. **Erken islamofobie expliciet binnen nationale registratiesystemen voor haatmisdrijven.**
3. **Richt een nationaal meldpunt en coördinatiecentrum op voor religieus-gericht geweld met snelle reactiecapaciteit.**
4. **Versterk beveiligingsmiddelen voor moskeeën en islamitische scholen (subsidieregeling voor beveiliging).**
5. **Verbeter samenwerking tussen politie, OM, gemeenten en islamitische organisaties; structureer periodieke overleggen.**
6. **Investeer in onderwijs en mediacampagnes ter vermindering van stigmatisering en radicalisering.**

MPO roept de politiek op om te zorgen voor islamofobie als aparte registratiegrond bij politieaangiftes, islamitische instellingen bij dreiging te beveiligen op kosten van de staat – gelijk aan de joodse gemeenschap – en een aparte coördinator islamofobie in het leven te roepen, zoals er ook een aparte coördinator ter bestrijding van antisemitisme bestaat.

De **cijfers m.b.t. geweld en bedreiging** tonen de noodzaak helaas aan. Bovendien, en dat maakt het pleidooi voor een aparte coördinator ter bestrijding van islamofobie des te urgenter, heeft de moslimgemeenschap in Nederland **tevens** te maken met **institutionele discriminatie**. Hierbij wijst MPO onder meer op overheden die zich schuldig maakten aan overtreding van de wet door te spioneren in moskeeën, onschuldige moslims op terreurlijsten (zonder protocol om daar vanaf te komen), de zogeheten bankenkwesties (waarbij rekeningen worden geweigerd, bevroren en soms zelfs gesloten op oneigenlijke gronden), het doneren aan een moskee als indicator voor fraude en institutionele tegenwerking bij het stichten van islamitische scholen (casus Yunus Emre in Westland).

9. Bronnenlijst

- Republiek Allochtonië. (2021). *Vierde monitor moslimdiscriminatie*. <https://www.republiekallochtonie.nl/userfiles/files/210509%20Vierde%20monitor%20moslimdiscriminatie%20met%20voorblad.pdf>
- Van der Valk, I. (2017). *Monitor moslimdiscriminatie: Derde rapportage*. Universiteit van Amsterdam. https://pure.uva.nl/ws/files/19777883/derde_monitor_moslimdiscriminatie_1_.pdf
- Meld Islamofobie. (2016). *Jaarrapport 2015*. https://www.meldislamofobie.org/app/uploads/2020/05/Meld_Islamofobie_jaarrapport_2015_definitief.pdf
- Meld Islamofobie. (2025). *Factsheet moslimhaat en moslimdiscriminatie*. <https://www.republiekallochtonie.nl/blog/feiten/factsheet-moslimhaat-en-moslimdiscriminatie>
- Regioplan & Ercomer. (2025). *Nationaal onderzoek moslimdiscriminatie*. <https://www.regioplan.nl/wp-content/uploads/2025/03/23089-Eindrapport-Nationaal-onderzoek-moslimdiscriminatie-Regioplan-Ercomer-31jan25.pdf>
- Art.1. (2016). *Discriminatiecijfers in 2015: Een rapport over registraties van discriminatie-incidenten door de politie, en meldingen bij antidiscriminatievoorzieningen en andere organisaties in Nederland*. <https://www.art1.nl/publicaties/discriminatiecijfers-in-2015/>
(Directe PDF: Via Art.1-archief; eerste multi-agency rapport met politie-data.)
- Mink, I., & Van Bon, S. (2017). *Discriminatiecijfers in 2016: Een rapport over registraties van discriminatie-incidenten door de politie, en meldingen bij antidiscriminatievoorzieningen en andere organisaties in Nederland*. Art.1 / Nationale
- Politie. <https://discriminatie.nl/files/2017-05/discriminatiecijfers-2016-landelijk-rapport.pdf>
- Politie Nederland. (2018). *Discriminatiecijfers in 2017*. <https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/nieuws/2018/00-km/discriminatiecijfers-in-2017.pdf>
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2019). *Discriminatiecijfers in 2018*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/04/02/rapport-discriminatiecijfers-in-2018>

- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2020). *Discriminatiecijfers in 2019*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/04/28/discriminatiecijfers-in-2019>
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2023). *Discriminatiecijfers in 2022*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/04/25/rapport-landelijke-discriminatiecijfers-in-2022>
- Politie Nederland. (2025, april 24). *Aantal meldingen discriminatie opnieuw gestegen: Discriminatiecijfers in 2024*. <https://www.politie.nl/nieuws/2025/april/24/00-aantal-meldingen-discriminatie-opnieuw-gestegen.html>
- Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst. (2016). *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN 41)*. <https://www.aivd.nl/actueel/nieuws/2016/03/16/dtn-41-complex-dreigingsbeeld-reden-voor-onverminderd-grote-zorg>
- Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst. (2016). *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN 44)*. https://www.aivd.nl/binaries/aivd_nl/documenten/kamerstukken/2016/11/14/dreigingsbeeld-terrorisme-nederland-nr-43/20161114+DTN+nr+43+factsheet.pdf
- Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst. (2019). *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN 49)*. <https://www.aivd.nl/documenten/kamerstukken/2019/02/26/dreigingsbeeld-terrorisme-nederland-nr.-49>
- Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst. (2023). *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN 59)*. <https://www.aivd.nl/actueel/nieuws/2023/12/12/dreigingsniveau-nederland>
- Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst. (2024). *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN 61)*. https://www.aivd.nl/binaries/aivd_nl/documenten/publicaties/2024/12/17/dreigingsbeeld-terrorisme-nederland-2024/Dreigingsbeeld+Terrorisme+Nederland+2024.pdf
- Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst. (2025). *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN 62, juni 2025)*. https://www.aivd.nl/binaries/aivd_nl/documenten/publicaties/2025/06/17/dreigingsbeeld-terrorisme-nederland-2025/DTN+Juni+2025+.pdf
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2025). *Bevolking naar religie 2024*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/70072NED>
- CLAIM. (2024). *Anti-Muslim incidents in Germany 2023: Report*. <https://claim-nrw.de/wp-content/uploads/2024/06/CLAIM-Anti-Muslim-Rassismus-2023.pdf>

- Deutsche Welle. (2025, June 17). *Germany sees sharp rise in incidents of Islamophobia*. <https://www.dw.com/en/germany-sees-sharp-rise-in-incidents-of-islamophobia/live-72941511>
- Euronews. (2025, November 6). *As Islamophobia increases around Europe, which country sees the most anti-Muslim incidents?* <https://www.euronews.com/my-europe/2025/11/06/as-islamophobia-increases-around-europe-which-country-sees-the-most-anti-muslim-incidents>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2024). *Muslims in Europe: Experiences of discrimination and racism*. <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/muslims-europe-experiences-discrimination-and-racism>
- Interfederal Centre for Equal Opportunities (Unia). (2015). *Discrimination complaints in Belgium: Annual report*. <https://www.unia.be/en/publications/annual-reports>
- The Halal Times. (2025, October 11). *Top 10 European countries with significant Muslim populations in 2025*. <https://www.halaltimes.com/top-10-european-countries-with-significant-muslim-populations-in-2025/>
- U.S. Department of State. (2016). *2015 Report on International Religious Freedom: Belgium*. <https://www.state.gov/reports/2015-report-on-international-religious-freedom/belgium/>
- Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2021, 9 december). *Besluit van 9 december 2021, houdende aanwijzing van de Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding*. Staatscourant 2021, 32515. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2021-32515.html>
- Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2022). *Werkplan Antisemitismebestrijding 2022-2025*. <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2022D39871>
- Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2024). *Strategie Bestrijding Antisemitisme 2024-2030*. <https://www.ncab.nl/actueel/nieuws/2024/11/22/strategie-bestrijding-antisemitisme-2024-2030>
- Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding. (n.d.). *Over de NCAB*. <https://www.ncab.nl/over-de-ncab>
- Parlementaire Monitor. (2023). *Amendement Diederik van Dijk over budget voor de uitvoering van het Werkplan Antisemitismebestrijding 2022-2025*. <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vmair7q4bbz0>
- Rijksoverheid. (n.d.). *Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding (NCAB)*. <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-justitie-en-veiligheid/organisatie/organogram/nationaal-coordinator-antisemitismebestrijding-ncab>

- Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2022). *Brief regering: Werkplan Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding (NCAB)*. https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2022Z18654&did=2022D39870
- European Commission. (n.d.). *Combating anti-Muslim hatred*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/combating-anti-muslim-hatred_en
- European Network Against Racism. (2018, July 5). *Open letter: A meaningful coordinator on anti-Muslim hatred to transform EU approach on Islamophobia*. <https://www.enar-eu.org/Open-letter-A-meaningful-coordinator-on-anti-Muslim-hatred-to-transform-EU-1523/>
- European Network Against Racism. (2023, February 2). *ENAR welcomes the appointment of Marion Lalissee as the new EU Anti-Muslim hatred Coordinator*. <https://www.enar-eu.org/enar-welcomes-the-appointment-of-marion-lalissee-as-the-new-eu-anti-muslim-hatred-coordinator-following-the-vacancy-of-the-position-of-over-a-year-and-a-half/>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2024). *Muslims in Europe: Experiences of discrimination and racism*. <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/muslims-europe-experiences-discrimination-and-racism>

Bijlage

Een overzicht van enkele recente geweldsincidenten tegen moskeeën
(in de periode 2015–2025)

2015

- [Moskeeen schakelen burgerwacht na bedreigingen](#)
- [Moskee in Vlaardingen aangevallen met brandbom](#)
- [Rotterdam ISN Laleli moskee, Een glazen pot met verf gegooid tegen de voordeur van de moskee \(melding moskee\)](#)
- [Stinkbom tegen Haagse moskee](#)
- [Rotterdamse moskee bedreigd](#)
- [Almelo ISN Yunus Emre moskee, Om 4 uur 's-morgens hebben 2 personen het raam aan de zijkant van moskee kapot gemaakt. \(melding moskee\)](#)
- [Activisten \(rechts-extremistische\) Identitair Verzet bezetten moskee in aanbouw](#)
- [Hakenkruizen op poort van moskee Arrahman in Breda](#)
- [moskee Roermond bedreigd met aanslag](#)
- [Purmerend ISN Waterland Kultur Merkezi; Op de ramen zijn door onbekenden anti-islam leuzen geplaatst. De politie en gemeente zijn geïnformeerd. \(melding moskee\)](#)
- [Zwolle ISN Ulu moskee, Een ruit van de voordeur is met steen kapot gegooid \(melding moskee\)](#)
- [Meerdere ruiten moskee Terhaarkade \(Leiden\) ingegooid](#)
- [Bekladding moskee in Delft; tekst tegen kindhuwelijken op fietspad gespoten](#)
- [Moskee aan Terhaarkade beklad met anti-islamgraffiti](#)
- [Assen ISN Mevlana moskee; Door het raam van de jongerenruimte is een baksteen gegooid.\(melding moskee\)](#)
- [Poging brandstichting moskee in Roosendaal](#)
- [Steen door ruit moskee Bergen op Zoom](#)

- [Leerdam ISN Anadolu moskee; Op binnenplaats van de moskee is fles sterke drank gegoooid \(melding moskee\)](#)

2016

- [Doodsbedreigingen voor bestuursleden As Soennah moskee Den Haag](#)
- [Gorinchem, er wordt een steen naar de moskee gegoooid. De ruit van de voordeur raakt beschadigd.](#)
- [Varkenskop gevonden bij moskee in Mijdrecht](#)
- [Moskeegangers Nijkerk opgeschrikt door varkensoor](#)
- [Almelo ISN Yunus Emre moskee; Per post Koranpagina's met verbrande zijanten ontvangen \(melding van moskee\)](#)
- [Hoogvliet ISN Merkez moskee; Op de buitenkant van de moskee is de tekst Geen Moskee geschreven \(melding moskee\)](#)
- [Drunen ISN Hacı Bayram moskee; Per post Koranpagina's met verbrande zijanten ontvangen \(melding van moskee\)](#)
- [Wijkgebouw in Hoogvliet beklad met 'geen moskee'](#)
- [Moskeeën doen samen aangifte: Een groot aantal Marokkaanse moskeeën ontvangt pamflet met afbeelding van een adelaar op een hakenkruis ;](#)
- [busje van Masjied Bouw, een bedrijf dat zich bezig houdt met de bouw van een moskee werd 's nacht in brand gestoken.](#)
- [Molotovcocktail op moskee Enschede \(daders veroordeeld voor daad met terroristisch oogmerk\)](#)
- [Amsterdamse moskee meldt haat niet](#)
- [Varkenskop aangetroffen bij moskee Lansingerland](#)
- [<https://www.rijnmond.nl/nieuws/144734/anti-islam-bekladdingen-op-wijkgebouw-hoogvliet>](#)
- [Vernieling bij moskee in Maassluis](#)
- [Tuig sloopt moskee in Medemblik](#)
- [Moskee Poelenburg bedreigd met dreigbrief](#)
- [Opnieuw geweld en bedreiging tegen \[3\] moskeeën](#)

2017

- [Varkenskop bij moskee in Berkel en Rodenrijs](#)
- [Ruiten vernield bij moskee in Kampen](#)
- [Molukse moskee in Waalwijk beklad met Fuck Allah en Fuck Isis](#)
- [Moskee Nieuwegein bedreigd; dader veroordeeld](#)
- [Moskee in Assen beplakt met posters en kwetsende teksten](#)
- [Anti-islam spandoeken op bouwplaats moskee Weesp](#)
- [Moskee in Heemskerk doelwit van brandstichting](#)
- [Spandoeken tegen komst moskee in Tilburg](#)
- [Haagse As Soennah moskee bedreigd met aanslag](#)

- [Anti-islam actie bouwplaats moskee Veghel](#)
- [Varkenskop neergelegd bij moskee in Boskoop](#)
- [Extreemrechtse beweging bezet moskee in Venlo](#)
- [Deur moskee Barneveld beklad met hakenkruis en haattaal](#)
- [Pegida besprenkelt bouwlocatie moskee Enschede met varkensbloed](#)

2018

- [Onthoofde en met bloed besmeurde pop bij Emir Sultan Moskee in Amsterdam](#)
- [Moskee in aanbouw in den Haag beklad](#)
- [Ruiten ingegoooid bij Marokkaanse moskee Roosendaal](#)
- [Brandstichting bij islamitisch centrum in Drachten](#)
- [Tientallen kruizen op bouwterrein moskee](#)
- [Rechts in Verzet plaatst spandoeken en borden bij moskeeen in Enschede](#)
- [Rechts in Verzet plaatst spandoeken tegen moskee in Houten](#)
- [Actiegroep plaatst spandoeken tegen moskee in Assendelft](#)
- [Pegida blaast barbecue op laatste moment af na verzet van buurt](#)
- [Rechts in Verzet plaatst spandoeken tegen moskee Oosterhout](#)
- [Nijmegen Rechtsaf voert actie bij moskee. Politie grijpt in.](#)
- [Stenen door ruit Yunus Emre moskee Alblasserdam](#)
- [Pegida demonstreert met gruwelijke video voor moskee in Enschede](#)
- [Moskee in Nieuwerkerk aan den IJssel besmeurd met tomatensaus](#)
- [Demonstratie Pegida in Utrecht vroegtijdig beeindigd](#)
- [Identitair Verzet protesteert bij moskee Leiden, ME ingezet](#)
- [Spandoek en poort op slot bij moskee in Geleen door Identitair Verzet](#)
- [Posters tegen islamisering bij moskee Ede](#)
- [Opnieuw posters bij Turkse moskee Ede](#)

2019

- [Kwetsend spandoek en poppen geplaatst bij Haagse As Soennah moskee](#)
- [Celstraf voor brandstichting moskee Leeuwarden](#)
- [Mishandeling met racistisch karakter bij moskee Waddinxveen](#)
- [Pegida-aanhangers opgepakt bij manifestatie bij Al Fourqaan moskee](#)
- [Vlak na aanslag in Utrecht belt Cornelis H. met Ulu-moskee: 'Zat die Turk bij jullie? Jullie zullen branden' | Utrecht | AD.nl](#)
- [Veenendaalse moskee beklad met maandverband en smerigheid](#)
- [Poster-actie tegen Abou Bakr moskee](#)
- [Moskee Geleen doelwit extreemrechtse actiegroep](#)
- [Blauwe Moskee doet aangifte na bedreiging](#)
- [Lugubere vondst in brievenbus Zeister moskee: dreigbrief met getekende galg](#)

- [Na Zeist krijgen ook moskeeën in andere steden \(Vlissingen en Oosterhout\) dreigbrief met galg in de bus](#)

2020

- [Morbide dreigbrief schokt Goudse moskeeën: 'Vandaag een brief, morgen een bom?' | Gouda | AD.nl](#)
- <https://www.parool.nl/amsterdam/online-haat-tegen-blauwe-moskee-heeft-aandacht-politie~bfade26d/>
- [Tegenstanders 'megamoskee' in Enschede creatief met krijtspray: 'Geen moskee in onze straat' | Enschede | AD.nl](#)
- [Zaandam: ruit Turks-Nederlandse moskee ingegoooid](#)
- [Overzicht haatincidenten gericht tegen moskeeën, update april 2021](#)
- [Steen door ruit bij Westermoskee in Amsterdam | Amsterdam | AD.nl](#)
- <https://www.tubantia.nl/enschede/pegida-voorman-vrijuit-bij-protestactie-op-terrein-beoogde-moskee-in-enschede~ae464bc8/>

2021

- <https://www.ad.nl/gouda/vier-utrechtse-moskeeen-ontvingen-ook-haatbrieven-stadsbestuur-sprekt-afschuw-uit~a7c6165e/>
- <https://www.omroepflevoland.nl/nieuws/239528/dreigbrief-aan-moskee-in-almere-mensen-van-de-islam-moeten-levend-verbrand-worden>
- <https://www.ad.nl/gouda/man-40-aangehouden-voor-brandstichting-in-moskee-assalam-in-gouda~a69eea73/>
- <https://nos.nl/artikel/2375242-dreigbrief-bezorgd-bij-meerdere-moskeeen-in-nederland>
- <https://www.ad.nl/flevoland/ook-almeerse-moskee-krijgt-dreigbrief~acbf85b1/>
- <https://www.republiekallochtonie.nl/blog/achtergronden/nieuwe-piek-in-hatecrime-tegen-moskeeen>
- <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2379106-de-maat-is-vol-voor-moslims-na-de-zoveelste-bedreiging-wij-worden-aan-ons-lot-overgelaten>

2022

- [Brandstichting bij islamitische stichting in Zeelst: 'De dader wordt door velen als held gezien' | Trouw](#)
- [Goudse moskeeën ontvangen 'dreigbrief' met zakdoekje 'voor het gejangk': 'Een aanval op de islam' | Gouda | AD.nl](#)
- [Pegida mag woensdagavond niet demonstreren bij Eindhovense moskee | Eindhoven | ED.nl](#)
- [gelderlander.nl/utrecht/vier-utrechtse-moskeeen-ontvingen-ook-haatbrieven-stadsbestuur-spreekt-afschuw-uit~a7c6165e/?utm_source=chatgpt.com](#)

2023

- [Verwarde man steekt bezoeker van Nijmeegse moskee neer en daarna zichzelf: 'Iedereen is enorm aangedaan' | Nijmegen | AD.nl](#)
- [Ramen moskee in Culemborg vernield, verdachte aangehouden](#)

2024

- [Moskee in Heerlen beklad met racistische leuzen en hakenkruizen | Discriminatie | NU.nl](#)
- [Utrechter \(34\) die pakketje achterliet in gebedsruimte ULU-moskee krijgt dertig uur taakstraf | Utrecht | AD.nl](#)
- [Zorgen om veiligheid van moskeeën in Gouda na zoveelste incident: 'Het is vijf voor twaalf' | Gouda | AD.nl](#)

2025

- [Moskeeën opgeschrikt door haatbrieven besmeurd met 'bloed'](#)
- [Rijswijks Dagblad | Aanval op biddende vrouwen in moskee aan Wagenstraat in Den Haag](#)
- <https://www.tubantia.nl/haaksbergen/haaksbergse-moskee-kan-gerichte-aanval-niet-los-zien-van-verkiezingstijd-dit-zorgt-voor-angst~a075f44c/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- [Moskee is geraakt door extreemrechtse teksten op ramen: 'Dit kan écht niet, het past ook niet bij Waalwijk' | Waalwijk | BD.nl](#)
- [Opnieuw haataanvallen op moskee in Emmeloord, imam met dood bedreigd - Turkse Media - Exclusief Turks nieuws in Nederland](#)
- [Verscheurde korans en dood dier op de stoep: moskee Emmeloord doet aangifte van bedreiging | Hart van Nederland](#)